

ELS EXÀMENS DE L'ESCOLA DE NENES DE SANT JOSEP DE 1849

Veurem com es desenvolupen els exàmens de 1849 al col·legi de les concepcionistes de Sant Josep a partir del document editat arran de la seva celebració. Són actes molt importants en la vida escolar ja que, al segle XIX, són un dels mitjans que utilitzen els centres educatius per acreditar davant les famílies, l'Ajuntament i la ciutadania en general, que l'ensenyament que s'imparteix té uns bons resultats.

En la comunicació constatarem, d'una banda, com aquests exàmens són d'especial rellevància perquè ens evidencien el punt d'inflexió en el qual es troba l'escola tant a nivell pedagògic com de la congregació religiosa responsable i, de l'altra, com és la seva preparació, l'execució, les matèries d'examen, els convidats, els actes que s'organitzen al seu entorn, etc.

EJERCICIOS PIO-LITERARIOS,
QUE
LAS SEÑORITAS EDUCANDAS
EN EL
COLEGIO DE LA CONCEPCION
DE MATARÓ.
ESTABLECIDO
EN EL ANTIQVO CONVENTO DE S. JOSE,
CELEBRARÁN
los dias 28, 29 y 30 de Agosto del corriente año de 1849.
BAJO LOS AUSPICIOS Y PRESIDENCIA DEL
MUY I.º AYUNTAMIENTO DE LA MISMA,
AL CUAL HAN SIDO DEDICADOS.

Barcelona.
IMPRENTA DE TORRAS Y COROMINAS,
Calle de SANTA ANA, número 8.
1849.

EL COL·LEGI DE SANT JOSEP EL 1849

Com ja és sabut, el col·legi de Sant Josep es funda a la nostra ciutat el 1846 per conveni de l'Ajuntament amb la congregació religiosa francesa de les Germanes de la Sagrada Família, branca de la Concepció, perquè s'encarregui d'educar nenes pobres en una part de l'edifici de l'exconvent de carmelites al carrer de Sant Josep i posa el centre educatiu sota la tutela de les juntes de beneficència i d'instrucció primària local.

És la primera escola pública gratuïta de nenes de la ciutat i, a més, té classes privades de pagament. En altres treballs, ja ens hem ocupat de la rellevància d'aquest fet a nivell local i la millora que suposa en l'educació de les nenes, ja que en aquell moment només hi ha oferta formativa adreçada a nenes de famílies benestants en el Colegio de Señoritas de Ana Casañas i a l'escola de Francesca Vilardebó. Totes elles ofereixen ensenyament primari elemental.¹

El conveni signat el 16 d'abril de 1846² fixa, entre d'altres punts, que quatre religioses s'encarregaran de la instrucció de les nenes pobres en labors i educació cristiana i hi haurà una mestra ben instruïda en planxar i crespas, que atendran cinquanta nenes pobres i rebran ensenyament gratuït les que l'Ajuntament determini, que si hi ha pares de classe benestant que volen pagar per l'ensenyament de les seves filles faran un currículum més extens i en classes separades de les altres, que l'administració serà a càrrec de la Junta de Beneficència, que la direcció del centre i del convent la portarà el prevere Joaquim Martí i que sor Alfonsa Cavin serà l'encarregada de fundar aquesta casa acompanyada de sor M. Chantal Machet (en qualitat de superiora de Mataró), sor M. Anselmo Grosseval i sor Cecília Goreau.³

Tot just instal·lada la congregació comencen a sorgir problemes interns i, a proposta de l'Ajuntament, s'anomena Alfonsa Cavin com a superiora. A finals d'any, es comença a donar de menjar a les alumnes pobres de l'escola i l'any següent una junta de dames, membres de la classe benestant, n'assumeix les despeses. El 1847 funden un orfenat de nenes en el mateix edifici i la congregació es fa càrrec de l'asil de dones velles i impedides que ja fa uns anys que funciona.

A l'edifici hi ha un noviciat, el primer de l'orde a Espanya, que aviat rep les primeres postulants espanyoles. Amb totes aquestes coincidències, es fa difícil trobar el límit entre el que és competència de l'escola, de la beneficència o de la congregació i, a vegades, hi ha interferències, com veurem.

L'edifici està molt deteriorat i, com que de moment l'Ajuntament no té permís per utilitzar-lo com a centre educatiu de nenes pobres, es van aplaçant les obres fins que, finalment el 1850, per Reial Ordre, es normalitza la situació i el 1851 es fa efectiu que l'edifici s'utilitzi per a beneficència i escola.

Els exàmens públics que veurem, els hem de situar en aquest context d'incertesa i també de desavinences, més o menys evidents, entre la direcció de la congregació responsable de l'ensenyament i el Consistori, fruit de l'incompliment del contracte signat perquè hi ha menys mestres i existeix el noviciat, al qual les monges dediquen una atenció que no s'havia previst en el contracte i va en detriment de la que es dona a l'escola. Però, per altra banda, la congregació va assumint cada vegada més protagonisme pel que fa a donar resposta a les necessitats ciutadanes de beneficència: primer, amb les nenes pobres i les òrfenes, que abans d'arribar elles no s'atenien i, posteriorment, les dones de l'asil per contracte amb l'Ajuntament.

Així, doncs, en aquesta conjuntura, els exàmens de 1849 ens vénen a evidenciar la voluntat de mostrar públicament la solidesa que té el centre educatiu i la seva projecció ciutadana, per reforçar el recolzament institucional i del públic en general, de les actuacions que fa.

Finament, el 1850, les relacions de la comunitat religiosa amb l'Ajuntament es fan insostenibles i la congregació inicial que obre el col·legi s'escindeix de l'obediència francesa i dóna lloc a la fundació de les Germanes de la Puríssima Concepció, actualment Missioneres de la Immaculada Concepció, a la ciutat. Aquest fet generarà diversos problemes, tant dins la comunitat religiosa com amb les autoritats civils, però la dècada dels seixanta s'acaben resolent.

LA CELEBRACIÓ DELS EXÀMENS

El 28, 29 i 30 d'agost tenen lloc els exàmens públics de l'escola i, per a l'ocasió, s'imprimeix el llibre d'on extraurem la informació: *Alfonsa Cavin, Ejercicios pio-literarios, que las señoritas educandas en el colegio de la Concepción de Mataró, establecido en el antiguo convento de S. José, celebrarán los días 28, 29 y 30 de agosto del corriente año de 1849. Bajo los auspicios y presidencia del muy le. Ayuntamiento de la misma, al cual han sido dedicados.* Barcelona: De Torras y Corominas, 1849.⁴

En altres moments ens hem referit detingudament al contingut del document⁵ i, per tant, aquí només recordarem que té quaranta-vuit pàgines i consta de sis apartats: presentació de la institució, introducció, exàmens del primer dia de la classe pobra, exàmens del segon dia de la primera i segona classe, exàmens del tercer dia de la primera i segona classe i la funció particular del 31 d'agost. Hi trobem informació sobre l'organització del centre, els seus objectius, les matèries que s'imparteixen, el programa educatiu, les alumnes i la seva agrupació, les nenes que són òrfenes, etc.

Però avui ens interessa, sobretot, detenir-nos en la seva preparació, els actes que tenen lloc, els convidats, etc. Els exàmens els organitza la superiora de la congregació, sor Alfonsa Cavin, amb l'ajut de les altres mestres del col·legi i els dediquen a l'Ajuntament perquè manté i protegeix l'escola, l'orfenat i l'asil de dones desvalgudes en el convent de Sant Josep on està ubicat el centre. Per això, el 16 d'agost li demanen, per escrit, que els presideixi i així podrà valorar si està satisfet amb l'ensenyament que s'hi fa i els seus resultats.

Amb les gairebé dues setmanes que hi ha entre la sol·licitud formal de la presidència al Consistori i el dia de celebració dels exàmens, s'organitzen i distribueixen els actes en tres dies, s'imprimeix la publicació a la impremta Torras i Corominas de Barcelona i s'acaben d'ajustar tots els esdeveniments. Però sembla que, quan està tot organitzat, s'afegeix a la celebració el dia 31 per permetre que persones directament implicades en la vida del centre puguin assistir a la repetició d'una part dels actes, ja que no havien pogut anar-hi els dies anteriors per manca de capacitat del lloc on es realitzen.

Dimarts 28 d'agost

Aquest dia s'examinen les nenes pobres i òrfenes, que reben ensenyament gratuït. Els actes comencen a les tres de la tarda amb la presidència de l'Ajuntament i l'assistència de membres del Consistori, el senyor rector, membres de la Junta directiva de l'escola i altres autoritats i sacerdots convidats, a més dels pares de les nenes que faran els exercicis. Durant tot el dia també hi ha exposició de labors i la podran visitar.

S'inicia la sessió amb una presentació de la classe pobra on s'explica que, si bé hi assisteixen cent vint nenes, es presenten a les proves vint-i-quatre, ja que són les que hi assisteixen regularment i tenen més possibilitats de superar-les. La resta hi van de tant en tant, perquè han d'atendre altres obligacions. L'edat de les nenes no la sabem, però normalment hi assisteixen dels 6 als 10 anys.⁶

Per conveni, el programa educatiu que segueixen inclou catecisme cristià, lectura, escriptura, moralitat, urbanitat i labors (fer mitja, cosir, encaixos i brodar) i, com a premi, el planxat. Les nenes benestants, a més, fan aritmètica, gramàtica castellana, història, rudiments de religió i planxa.

El permís per començar el dona el president i tots els exercicis es fan en llengua castellana, excepte algunes poesies, com veurem:

- Comença una nena recitant una poesia catalana i tot seguit es passa a les diverses matèries.

Examen de lectura: el fan vint-i-quatre nenes.

- Dues nenes reciten dos evangelis.
- Una nena recita un vers sobre doctrina cristiana.

Examen de doctrina cristiana: el fan set nenes i han de recitar totes les oracions i respondre a les preguntes més importants, però no es detalla quines són.

- Una nena recita un evangeli.
- Dues nenes reciten un tros de catecisme en vers.

Examen d'ortologia: el fan nou nenes.

Algunes de les preguntes són: Què és ortografia? Com es divideixen les lletres segons la seva articulació? Què és el triftong? Per a què serveix l'interrogant? Què és la síl·laba?, etc.

- Dues nenes reciten cada una un tros d'evangeli.

Combat de doctrina cristiana: hi participen sis nenes.

Les preguntes les fa el reverend Antoni Claret. Les alumnes es posen dretes i a mesura que s'equivoquen s'asseuen. La guanyadora és proclamada Reina de la Doctrina i el president li dóna un premi i una corona.

- Una nena recita un evangeli.

Examen d'història sagrada: el fan tres nenes.

Versa sobre les setze primeres lliçons del compendi de l'abat Fleury.

- Una nena recita un evangeli.

Combat d'història sagrada: hi participen tretze nenes.

Amb el mateix contingut que l'examen. La metodologia i premis són els mateixos que per al combat anterior.

- Una nena recita la poesia *Oración para después de haber comulgado*.
- Es fa el repartiment de premis.
- Es clou la jornada amb una nena recitant una poesia catalana.

Observant les participants, totes les vint-i-quatre nenes que s'han examinat ho han fet de lectura, setze d'història sagrada, dotze de doctrina cristiana i nou d'ortologia. Les tretze nenes que reciten soles van canviant i no es repeteixen.

Dimecres 29 d'agost

Aquest dia s'examinen les alumnes de pagament, que estan dividides en dues classes: primera i segona, que alhora, estan dividides en tres cursos i tenen programes específics. Les de segona classe són les que paguen menys i com que aquest any n'hi ha poques fan els exàmens les dues classes juntes.

Els actes comencen a 2/4 de 10 del matí amb la presidència de l'Ajuntament i l'assistència de membres del Consistori, el senyor rector, membres de la Junta directiva de l'escola i altres autoritats, sacerdots i convidats, a més dels pares i mares de les nenes de la segona classe i de les mares de les de primera classe. Es justifica que no hi assisteixin més persones perquè la capacitat del local no ho permet. Durant tot el dia també hi ha exposició de labors i la podran visitar les famílies de les nenes de primera i segona classe.

S'inicia la sessió explicant com es divideix les nenes per classes i perquè fan els exàmens juntes. L'edat de les nenes, suposem que és la mateixa que el dia anterior, dels 6 als 10 anys. Recordem que per conveni, com ja hem dit, el

programa educatiu de les nenes de pagament és més ampli que el de les pobres i al programa s'afegeix aritmètica, gramàtica castellana, història, rudiments de religió i planxa, a més, poden seguir algunes matèries complementàries: cronologia, geografia i història d'Espanya.

El permís per començar el dona el president i tots els exercicis es fan en llengua castellana, excepte algunes poesies:

- Una comissió de quatre nenes demana permís per començar i van a avisar les altres alumnes que s'examinen.
- Les nenes van de dues en dues i s'asseuen a la tribuna d'exàmens, en els llocs assignats.
- Una nena puja a la tribuna i recita una poesia.
- Una nena pronuncia un discurs d'obertura.

Examen de lectura: el fan vint-i-sis nenes.

S'inicia amb una explicació de la importància de la lectura, que s'argumenta que és el principi de totes les ciències i indispensable per aprendre.

Una nena recita un petit poema sobre la lectura.

Les alumnes llegeixen per ordre el llibre que se'ls dona, però no es detalla quin.

- Una nena recita un evangeli
- Una nena recita una paràfrasi de Jeremies en vers.

Examen de doctrina cristiana: hi participen dos cursos.

S'inicia amb una explicació de la importància de la doctrina cristiana i que l'educació ha d'estar basada en la moral i la religió. Defineix aquesta darrera com el principi de la felicitat i el benestar, i això justifica que les altres ciències s'estudiïn com a auxiliars d'aquesta.

Una nena recita una poesia sobre doctrina cristiana.

Passen a fer l'examen les alumnes de segon i tercer curs, mentre que el primer es trasllada després del d'aritmètica per fer més variada la funció:

- Tercer curs: es presenten set nenes. Responen a les preguntes i oracions del catecisme del bisbat i es distribueix el llibre entre el públic, per si algú vol fer preguntes.
- Vuit nenes reciten el Parenostre.
- Dues nenes reciten l'Ave Maria.
- Deu nenes reciten la Salve Regina.
- Segon curs: es presenten sis nenes. Responen a les preguntes i oracions del mateix catecisme corresponents a segon.
- Es fa un petit entremig i una nena recita un evangeli i una altra una llegenda bíblica.

Examen d'història sagrada: el fan divuit nenes.

S'inicia amb una explicació de la importància de conèixer la història sagrada. Es veu com un encadenament de fets meravellosos i sorprenents, que majoritàriament han estat traçats per la mà de Déu.

Avui s'examinen les nenes de segon i tercer curs, mentre que demà ho fan les de primer, però, per a fer més variada la funció, fan primer l'examen les de tercer i més endavant les de segon.

Una nena recita una poesia sobre història sagrada i mentrestant entren les nenes que s'examinen.

L'examen consisteix en respondre les preguntes dels primers capítols del catecisme d'història sagrada de l'abat Fleury i es distribueix el llibre entre el públic, per si algú vol fer preguntes.

- Una nena recita la llegenda bíblica *Moisés y el faraón*.

Examen d'aritmètica: s'examinen dos cursos.

S'inicia amb una explicació de la importància de l'aritmètica dient que està enllaçada amb totes les ciències. Avui s'examinen les nenes de segon i tercer curs, mentre que demà ho fan les de primer.

- S'inaugura l'examen amb una nena recitant una poesia sobre la importància d'aprendre aritmètica.
- Tercer curs: es presenten quatre nenes i l'examen consisteix a respondre preguntes i resoldre problemes.

Algunes de les preguntes són: Què és quantitat?, Què és un número abstracte?, Què és un número quebrat?, Per a què serveix el zero?, Digui la quantitat que està formada per les xifres 4, 6, 8, 3, 5, 2; Quina és la suma de 89 amb 918 i amb 624?, Com es diuen els números que es donen per a restar?, Vaig comprar 219 vares de roba i n'he venut 187, quantes me'n queden?, Escrigui i resolgui un problema de restar, etc.

- Segon curs: es presenten cinc nenes i l'examen consisteix a respondre preguntes i resoldre problemes.

A les quatre primeres els fan preguntes com: Què és aritmètica?, Digui la quantitat que formen les xifres 4, 7, 5, 0, 2, 9, Sumi 984 amb 1.246 i 6.024 i faci la prova, He cobrat 44.628 duros d'un partit, 40.604 d'un altre, 83.225 d'un altre i 8.002 d'un altre, quant he cobrat junt? i faci la prova; Què és restar?, Un exèrcit tenia 764.282 soldats i se n'han mort 138.764, quants soldats li queden? i faci la prova, Què és multiplicar?, Si 436 ho multipliquem per 6 quan resulta? i faci la prova, etc.

A la cinquena li fan preguntes com: Què és partir?, Si 486 es parteix per 7, quan resulta? i faci la prova, S'han de repartir 6.843 llibres entre 28 comerciants, a quants toquen per cap? i faci la prova; En aquesta operació quin és el dividend? i el divisor?, etc.

- Una nena recita la poesia *Oración de Jesucristo en el huerto de Getsemaní*.

Examen de doctrina cristiana de primer curs i s'examinen vuit nenes.

- Una nena recita una poesia.
- Fan un combat, que consisteix en posar-se dretes i fer-se preguntes del catecisme fent unes a les altres. Les que s'equivoquen, perden i s'asseuen.
- A mitja part del combat, i perquè no es faci feixuc, es fa una parada i dues nenes fan un diàleg bilingüe, en català i castellà, entre una senyora de Madrid i una pagesa del Pla del Llobregat titulat *Un viaje a Montserrat*.
- Segueix el combat fins que només queda una nena, que és la guanyadora, i el president la proclama la reina de la doctrina, donant-li un premi i una corona. A més, també rep la felicitació d'una companya i en nom de totes elles li ofereix dues dècimes.
- Una nena recita un evangeli.
- Una nena recita la poesia *La pobre mujer, o consecuencias de la falta de caridad para con los pobres*, traduïda del francès al castellà.

Examen d'història sagrada de segon curs i s'examinen set nenes.

- Es posen dretes i fan un combat, fent-se preguntes entre elles de la primera part del catecisme d'història sagrada de Fleury.
- A mitja part del combat es fa una parada i dues nenes fan el diàleg *Moisés liberado de las aguas*, on una fa el paper de la reina d'Egipte i l'altra de la seva filla, la princesa.
- Segueix el combat fins que només queda una nena, que és la guanyadora, i el president la proclama la reina de la història sagrada, donant-li un premi i una corona.

Aquí s'acaben els exàmens d'aquest dia i, com a cloenda, es fa:

- Un diàleg sobre urbanitat que ha compost el reverend Marc Castañé, capellà de la casa.
- La celebració de les glòries de la Verge Maria en lletania i glosada en vers, que reciten per fragments grupets de set o vuit nenes.
- Una nena recita una poesia composta per un amic de la seva família.
- Una nena conclou la funció d'aquest dia donant les gràcies amb una dècima.

Dijous 30 d'agost

Aquest dia segueixen examinant-se les alumnes de pagament de les matèries i nivells que no ho van fer ahir. Majoritàriament, les assignatures són d'ampliació i llüïment, complementàries a les bàsiques que es van fer el dia anterior. Els actes comencen a 2/4 d'11 del matí amb la presidència de l'Ajuntament i l'assistència del senyor rector, membres de la Junta directiva de l'escola i altres autoritats, convidats i pares de les nenes de la primera classe. Es justifica que no poden assistir-hi més persones per la limitada capacitat del local. Durant tot el dia també hi ha exposició de labors, i la podran visitar les famílies de les nenes de primera classe.

- S'inicia la sessió recitant una nena una dècima.

Examen de gramàtica castellana: s'examinen dos cursos.

S'inicia amb una explicació de la importància d'estudiar gramàtica castellana i s'argumenta que una jove ben educada cada dia ha de parlar i escriure i que és indispensable per aprendre un altre idioma estranger.

- Una nena recita una poesia sobre gramàtica castellana.
- Segon curs: es presenten onze nenes i responen preguntes.
A les primeres onze nenes se'ls fan preguntes com: Què és gramàtica?, Què és oració?, Declini l'article el en singular i plural, Què és nom?, Què és nom propi?, etc. A tres de les anteriors també se'ls fan més preguntes com: Què és nom comparatiu?, Què és un nom gentilici?, Què és pronom?, Quins són els pronoms demostratius i els possessius?, etc.
- Una nena recita un evangeli.
- Una nena glossa la Salve Regina.
- Primer curs: es presenten vint nenes i responen a preguntes.
A les dotze primeres els fan preguntes com: Què és gramàtica?, Què és oració?, Quants són els articles?, Què és un nom adjectiu?, Quin és el substantiu i l'adjectiu de *Capitán valiente* i de *Necia mujer*?, Què és nom superlatiu?, Quin és el gentilici d'Aragó, Andalusia, França, Itàlia,...?, Què és pronom?, Quins són els pronoms personals?, Què és verb?, Quantes són les conjugacions verbals?, Quantes són les persones del verb?, Conjugui els verbs *ser, amar, temer, partir*, Per què es diuen regulars els tres darrers?, Com es forma el ver passiu?, etc.
A les vuit nenes darreres se'ls fan preguntes com: Quins són els verbs irregulars?, Són irregulars els verbs *acertar, dormir, salir, absolver, andar, hacer, pedir, decir, acostar, venir, nacer*, etc.?, Conjuguar *obrar mal*, Quin és el participi d'*alentar, morir, sufrir, beber*, etc.?, Què és adverbi?, Què és preposició?, etc.
- Dues nenes reciten una glosa del Parenostre.
- Dues nenes reciten una glosa de l'Ave Maria.

Examen d'aritmètica: avui s'examinen setze nenes de primer curs.

- S'inaugura l'examen amb una nena recitant una poesia sobre aritmètica.
- Les proves consisteixen a respondre preguntes i resoldre problemes.
A les deu primeres se'ls fan preguntes com: Què és aritmètica?, Què és un número sencer?, Digui quina quantitat formen les xifres 4, 8, 0, 6, 7, 9 i 3; Què és sumar?, Digui el resultat de sumar 686 més 240 més 842, i faci la prova; Resolgui: he venut a en Pere 96.430 canes de roba, a en Joan 8.423 canes i a en Dídac 7.643, quant he venut a tots tres junts?, Què és resta?, Resolgui el problema: de 61.722 duros que tenia, n'he perdut 43.842, quants me'n queden?, Què és multiplicar?, Multipliqui 4.521 per 232 i faci la prova, etc.
A les sis properes alumnes se'ls fan preguntes com: Què és partir?, Resolgui: divideixi 84.932 pans per dotze pobres, quants en toquen a

cadascú? i faci la prova, Digui quantes lliures i sous fan les següents quantitats: 820 lliures, 10 sous, 74 lliures, 14 sous; De 4.320 duros i 2 pessetes tregui 1.682 duros i 4 pessetes, quan queda?, etc.

- Dues nenes reciten cadascuna una poesia: *Una flor para María* i *Alabanzas a María*.

Examen de geografia d'Espanya: s'examinen deu nenes.

S'inicia amb una explicació de la importància de tenir coneixements de geografia d'Espanya per entendre la seva història, però les mestres són conscients que només tenen unes nocions molt bàsiques.

- S'inaugura l'examen amb una nena recitant una poesia sobre geografia d'Espanya.
- Responen a preguntes com: Quins són els punts cardinals d'Espanya? i assenyali'ls en el mapa, Quins són els límits d'Espanya?, Quina era la divisió d'Espanya per províncies abans de com la coneixem ara?, Quantes províncies formes l'antic regne de Castella la Nova? i d'Extremadura? i de Catalunya?, Assenyali les capitals d'Astúries, Navarra, Illes Balears, Les nostres colònies, quines són?, Dels rius d'Espanya, quins són els més cabalosos?, Què em diu de l'Ebre? i del Tajo?, Quins són els llacs més notables?, Quines són les muntanyes més notables?, Quina és la religió de l'Estat?, etc.
- Una nena recita un evangeli.

Examen de cronologia:

S'inicia amb una explicació de la importància de tenir coneixements de cronologia per estudiar història. Han fet aquesta assignatura sis nenes, però només s'examina una.

- S'inaugura l'examen amb la nena recitant una poesia sobre la necessitat d'aprendre cronologia.
- Algunes preguntes de l'examen són: Què és cronologia?, Què s'entén per hora?, Quant temps necessita la terra en la seva revolució diària?, Com es diuen els dies de la setmana?, Quants dies té cada mes de l'any?, Quants dies té un any?, Quin any va començar el segle XIX, en el qual vivim?, Què s'entén per sincronismes?, etc.
- Una nena recita una perífrasi de Jeremies en vers.

Examen d'història d'Espanya: s'examinen set nenes.

S'inicia amb una explicació de la importància de tenir coneixements d'història d'Espanya per entendre i conèixer la nació on vivim, considerant-la un dels guarniments principals que pot tenir l'educació d'una dona. No obstant això, es constata que hi ha pocs pares que han permès seguir aquesta matèria a les seves filles.

- S'inaugura l'examen amb una nena recitant una poesia sobre la utilitat de la història d'Espanya.
- L'examen consisteix en respondre a preguntes sobre l'Espanya primitiva fins a l'àrab, com: Quins eren els primers pobladors d'Espanya?, Quines eren les colònies fenícies?, Cap a quina època van venir les colònies gregues?, Com es va defensar Sagunto?, Quins pobles bàrbars van envair Espanya a principis del segle V?, Quines coses notables va fer Leovigildo?, Quin va ser el darrer rei god?, etc.
- A més, tres d'aquestes nenes responen a preguntes com: Qui eren els sarraïns?, Qui va ser el primer rei d'Astúries?, Què ens diu la història sobre Ferran el catòlic?, etc.
- Dues nenes reciten cadascuna una poesia: *Oración para después de haber comulgado* i *El beso maternal*.

Examen d'història sagrada corresponent a primer curs i s'examinen onze nenes.

- Es posen dretes per a fer un combat i a mesura que fallen s'asseuen.
- A mitja part del combat, es fa una parada i dues nenes fan un diàleg bilingüe, en català i castellà, titulat *Un viaje a Montserrat*, com el del dia anterior.
- Segueix el combat fins que només queda una nena, que és la guanyadora, i el president la proclama la reina de la història sagrada donant-li un premi i una corona.

Aquí s'acaben els exàmens i com a cloenda es fa:

- Quatre nenes puguen a la tribuna per a recitar poesies sobre la mort de Jesucrist titulades *Las profecías*.
- Una nena recita una poesia sobre la Verge Maria.
- Onze nenes fan la representació *La reina del mes de mayo*.

Tot seguit es passa a la solemne distribució dels premis. Entremig, una nena recita *El cántico de los devotos de la Sagrada Família*.

Per acabar, dues nenes llegeixen dues poesies de cloenda dels exàmens.

Observant les participants, en aquests dos dies s'han examinat un total de quaranta-vuit nenes, però no totes fan les proves. Pel que fa al grau de participació, trobem tres grups:

- Més de la meitat fan els exercicis d'història sagrada (27) i lectura (26).
- Aproximadament, un 40% de les alumnes fan els exercicis de doctrina cristiana (21), gramàtica castellana (20) i aritmètica (18).
- Al voltant del 15% de les alumnes fan els exercicis de les matèries complementàries: geografia d'Espanya (8), història d'Espanya (7) i cronologia (6).

En les recitacions breus i poemes participen gairebé la totalitat de les alumnes.

Divendres 31 d'agost

Com ja hem dit, sembla que a darrera hora s'afegeix aquest quart dia a la celebració dels exàmens previstos, amb l'objectiu de fer-ne partícip l'Associació de la Sagrada Família, formada per senyores de la ciutat que estan implicades en l'atenció a les nenes pobres i òrfenes de l'establiment. Inicialment s'hagués volgut que assistissin als tres dies d'examen, però el local era reduït i no ho permetia, per això, s'organitza aquesta jornada especialment per a elles. Comencen els actes a 2/4 d'11; hi participen totes les nenes que van recitar composicions els dies dels exàmens i s'interpreta l'obra teatral.

Així mateix, poden visitar l'exposició de labors les famílies de totes les nenes que aquest dia fan alguna actuació i les mares de les nenes de segona classe que ahir no es va poder convidar per la poca capacitat del local.

CONCLUSIÓ

La notícia d'aquests exàmens ens il·lustra el moment d'impàs que viu el centre, tant en la vessant educativa com d'arrelament de la congregació religiosa a la ciutat, a finals de la dècada dels quaranta del segle XIX. Per una banda, ens evidencien un programa d'instrucció consolidat, tot just al cap de tres anys d'haver-se fundat l'escola, que dona uns bons resultats i els volen fer públics tant a nivell del Consistori com de les famílies de les alumnes, ja siguin les pobres com les benestants (filles de grans contribuents, industrials, comerciants, regidors, advocats, etc.)⁷ que van a les classes de pagament. Per altra banda, les religioses han començat a tenir algunes discrepàncies amb l'orde religiós francès del qual depenen i, també, amb l'Ajuntament, en referència a l'acompliment del contracte que finalment les portarà, l'any següent, a fundar a la nostra ciutat un nou orde religiós.

També hem pogut constatar com els exàmens de les nenes es fan separats segons les classes socials i que queda reflectit amb el pagament que fan pels estudis. Els de les nenes pobres són a la tarda del primer dia i hi assisteixen les autoritats i només els pares de les alumnes, fent-se càrrec l'Ajuntament dels premis que es reparteixen. Els altres dies, els exàmens es fan al matí: el segon dia hi assisteixen els pares i mares de les nenes de segona classe i les mares de primera, i el tercer dia està destinat als pares de les nenes de primera classe. Així mateix, la visita a l'exposició de labors es fa atenent la classe social de les famílies: el primer dia la poden visitar els pares de les nenes pobres, el segon les famílies de primera i segona classe, el tercer les famílies de primera classe i el quart les mares de les nenes de segona classe. Per tant, les nenes i les famílies pobres no coincideixen en cap moment amb la resta.

Aquests exàmens ens evidencien, com és de costum en l'època, que l'avaluació de les alumnes es fa mitjançant els exàmens públics en els locals del centre, se'ls dona el màxim ressò possible, se'n fa tota la difusió que és possible i se'ls dona una gran importància i solemnitat. En les altres escoles privades de noies

de la ciutat amb una certa envergadura, com el Colegio de Señoritas de Ana Casañas, hi ha constància que a partir del curs 1863-64 també es fan exàmens molt semblants als que hem descrit: amb un tribunal i president, es fan preguntes, lectures, recitacions i combats, es reparteixen premis, hi assisteixen pares, se celebren en diversos dies, hi ha una exposició de labors, etc. En els centres educatius de nois com Santa Anna, Juan B. Viza, etc., es dona el mateix cas.

Veient el desenvolupament dels actes, constatem que la matèria amb un percentatge més alt de participació és la lectura (que a la classe pobra arriba al 100% de nenes), seguida de la història sagrada i la doctrina cristiana, que tenen un seguiment molt majoritari en ambdós casos. En les alumnes de pagament, se'ns fa evident com als pares els costa deixar que les seves filles segueixin matèries d'ampliació (geografia, cronologia, història, etc.) perquè les consideren innecessàries, seguint la tendència general dels pares de l'època. Sobre els llibres de text, sembla que només segueixen els d'història sagrada i el de doctrina cristiana, que són dels més utilitzats en el moment. I, en referència a la llengua d'ensenyament, se'ns fa evident que és en castellà, però el català també hi és present perquè es reciten algunes poesies i es llegeixen textos, la qual cosa ens vindria a constatar que es vol integrar en el currículum, ja que, en definitiva, és la llengua vehicular de les alumnes.

En referència a les matèries que s'imparteixen, corresponen a les que estableix el programa d'ensenyament primari elemental de nenes de la legislació vigent, que és la de 1838 (doctrina cristiana i nocions d'història sagrada, lectura, escriptura, gramàtica castellana, principis d'aritmètica i labors), i dins ella es pacta el conveni de 1846 (catecisme, lectura, escriptura, moralitat, urbanitat i labors, afegint-hi a les classes de pagament aritmètica, gramàtica, història, rudiments de religió i ampliació de labors). No obstant això, veiem que a les classes gratuïtes no s'inclou l'ensenyament de principis d'aritmètica i en les de pagament s'afegeix la història que no s'inclou legislativament en aquest nivell, sinó en el superior, cosa que reflecteix la voluntat de fer un ensenyament que tendeix a impartir-lo, a més, es fan les assignatures d'ampliació de cronologia i geografia i història d'Espanya. L'ensenyament primari superior es consolidarà el 1851, quan Alfonsa Cavin té la titulació corresponent, obté aquesta plaça i el centre es converteix en el primer de la ciutat que imparteix aquests estudis per a nenes.

Finalment, volem observar que amb les dades de participació en els exàmens es constata que l'escola pública és la més nombrosa i aquest fet es va mantenint al llarg dels anys (oscil·larà entre cent vint i cent quaranta, si exceptuem l'any d'obertura amb seixanta). Així mateix, s'evidencia que amb els tres anys de funcionament l'escola gairebé ha triplicat el nombre d'alumnes, la qual cosa podem relacionar amb què ha adquirit prestigi a la localitat i, també, perquè Mataró segueix la tendència estatal en l'escolarització de nenes, que entre 1846 i 1850 experimenta un gran augment que, fins i tot, supera l'increment per part dels nois.

Montserrat Gurrera i Lluch

NOTES

- 1.- MONTERRAT GURRERA I LLUCH, *Els orígens de la xarxa escolar de Mataró (1808-1868)*. Caixa Laietana (Mataró 2012), 582-589.
- 2.- AMM. Acords municipals de 7 i 20 de març, 24 i 28 d'abril i 6 i 25 de maig de 1846. MASMM. Arxiu del Rector. Caixa de la Junta de Beneficència. Carta de l'Ajuntament de Mataró al Sr. Bisbe, de 12 d'agost de 1850. Carta del Sr. Rector a la Junta de Beneficència, de 23 de maig de 1853.
RAMON SALAS I OLIVERAS, *Mataró i l'ensenyament*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1964), 49-53.
- 3.- Sor Alfonsa Cavin és francesa i sap castellà, però no ha sortit mai del seu país. Ingressa al noviciat de les Germanes de la Concepció de Martillac (França) el 1843; quan ve a Mataró té fets els vots temporals i professa perpètuament el 24 de setembre de 1849. J.M. LOZANO, *Biografía M. Alfonsa Cavin*. Editorial Claret (Barcelona 1979), 25.
- 4.- L'Ajuntament ha acceptat aquesta dedicatòria feta per la superiora el 20 d'agost. AMM. Acords municipals de 20 d'agost de 1849.
- 5.- GURRERA, *Els orígens*, 487-501.
- 6.- AGHUB. Document 19/8/6/1.
- 7.- Entre elles hi ha noies Vila, Margens, Viladesau, de Palau, Bofarull, Colomer, Martí, Bernadet, Cuadrada, Margenat, Campos, Baixes, Colomer, Rodon, Martí, Pascual, Font, Boet, etc.
AMM. Acords municipals dels anys 1848-1853.
FRANCESC COSTA I OLLER, *Mataró liberal 1820-1856. La ciutat dels burgesos i proletaris*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1985), 197-266.

BIBLIOGRAFIA

- CAVIN, Alfonsa. *Ejercicios pio-literarios, que las señoritas educandas en el colegio de la Concepción de Mataró, establecido en el antiguo convento de S. José, celebrarán los días 28, 29 y 30 de agosto del corriente año de 1849. Bajo los auspicios y presidencia del muy Ie. Ayuntamiento de la misma, al cual han sido dedicados*, De Torras y Corominas (Barcelona 1849).
- COSTA i OLLER, Francesc. *Mataró liberal 1820-1856. La ciutat dels burgesos i proletaris*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1985).
- GURRERA i LLUCH, Montserrat. *Els orígens de la xarxa escolar de Mataró (1808 - 1868)*, Caixa Laietana (Mataró 2012).
- SALAS i OLIVERAS, Ramon. *Mataró i l'ensenyament*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1964).

DOCUMENTS DIVERSOS

Acords municipals (=AMM) de Mataró dels anys 1846, 1848 a 1853.

Arxiu General Històric de la Universitat de Barcelona (=AGHUB). Lligall 19/8/6/1.

Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (MASMM). Arxiu del Rector. Caixa de la Junta de Beneficència. Carta de l'Ajuntament de Mataró al Sr. Bisbe de 12 d'agost de 1850. Carta del Sr. Rector a la Junta de Beneficència de 23 de maig de 1853.